

ГАРБУЗ БОГДАН, студент 2 курсу
факультету менеджменту і бізнесу
ВП «МФ КНУКіМ»
Науковий керівник: Обозна А. О.,
к.е.н., доцент

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Туризм є феноменом загальнолюдської культури, засобом самореалізації людини. В рамках туристичних подорожей і пригод знаходять вихід найсуттєвіші мотивації людської поведінки – віковичне прагнення до особистісного «освоєння» світу, забезпечення потреб у відпочинку і розвагах.

В процесі подорожей змінюються не лише навколишні краєвиди, змінюється і сама людина, перетворюючи отримані знання і враження у надбання власної духовної культури. Нині наукове осмислення феномену туризму забезпечують міжнародні Академії та наукові центри. Однак формування наукових принципів туризмознавства йшло поступово, впродовж всього процесу його становлення і розвитку. Перші спроби наукового осягнення мандрівок проходили в руслі загальнокультурних і філософських традицій.

Щодо перших рефлексій феномену подорожей, слід зазначити, що подорожування, мандри, відвідування були невід'ємною складовою культурного життя античного світу. Уявлення про природу і сутність подорожей знайшли своє відображення у давньогрецькій міфології. Перші узагальнення подорожей знаходимо у представників різних філософських шкіл античності – Фалеса, Солона, Піфагора, Платона, Прокла та інших. Подорожі античних мудреців і мислителів були одним із способів пізнання навколишнього світу через діалоги і суперечки, обмін думками. Особливістю таких подорожей був високий духовно-культурний, безкорисливий, поліфункціональний характер. Давньогрецькі філософи подорожували заради самоосвіти та навчання інших, з метою знайомства з видатними мислителями інших країн і долучення до їх мудрості, ознайомлення з іншою культурою і презентації здобутків своєї культури іншим народам.

Любов до подорожей у античних філософів визначалась світоглядними установками і зворотно впливала на них. Прикладом узагальнення подорожей *в епоху Античності* стала «Історія» (в 9-ти книгах), написана давньогрецьким істориком Геродотом, знайомила читачів не лише з історичними подіями, а й містила значну інформацію про культуру і географічні особливості Північної Італії, Малої Азії, Єгипту, Вавилону, Північного Причорномор'я. В цій та

подібній народознавчій та історичній літературі часто містилася інформація про зміст подорожей, мов, релігій, мистецтв, народних звичаїв, рис побуту і гостинності населення різних країн [2,с.33].

Інше ставлення до подорожей сформувалося в *epoxy Середньовіччя*. Релігійна атмосфера, феодалні устої викликали відповідні настрої у середньовічної людини, яка в усьому покладалась на волю небес. Абсолютне домінування сільськогосподарської діяльності обмежувало потяг до подорожування. Набуває розвитку такий вид мандрівок, як паломництво до святих місць. Згодом до нього додається місіонерство – різновид «пізнавальних подорожей». Ці тенденції знайшли відображення у теологічних вченнях Святого Августина і Фоми Аквінського [2,с.29].

Нове забарвлення в розуміння подорожей вносить *epoxy Відродження*. В цей час відкрились перші університети до яких потяглись сотні молодих людей з різних куточків Європи, що дозволяє говорити про відродження, так званих, освітніх подорожей. Це був період великих географічних відкриттів, завдяки яким відбулись значні соціальні зрушення: була налагоджена світова торгівля; забезпечений культурний та економічний обмін між різними народами і континентами. При цьому, подорожі набули більш організованого характеру, вдосконалені транспортні засоби, почала формуватись інфраструктура гостинності.

Подорожі як форма здобуття знань і розширення кордонів освіти постає в *Новий Час*. Яскравим підтвердженням цього є есе Ф.Бекона «Про подорожі». Висвітлюючи наукову сторону подорожей англійський мислитель зазначав, що вони корисні в будь-якому віці: в юності – слугують «доповненням освіти», а у зрілі роки – є «поповненням досвіду». Головною метою пізнання в подорожах «була не заміна звичаїв батьківщини чужоземними, а збагачення їх найкращим з того, чому навчився на чужині» [3, с.360].

З розвитком індустріального суспільства, поліпшенням шляхів сполучення, появою залізничного транспорту та пароплавства, подорожі набувають форми організованого, активного відпочинку і отримують власну назву – туризм (з кінця XVIII ст. людей які подорожували з різною метою, відвідували інші країни, почали називати туристами від французького слова «тур» – мандрівка). У 1847 році у Великій Британії виникає перша в історії туристська організація «Томас Кук і син». З другої половини XIX ст. у багатьох країнах Європи виникають самодіяльні туристичні організації – клуби, товариства. Відповідно до цього виникають умови для формування науки про туризм [2,с.29].

Туризм поставав із практики подорожей, мандрівок, відвідувань, паломництва, витоки якої сягають II тис. до н. е. Тому перші спроби осмислення цього феномену трапляються у міфології, географії, філософії.

Міфи й легенди давніх народів наповнені образами мандрівних персонажів. У багатьох міфах описи подорожей містять важливі відомості, а боги навіть покровительствують подорожнім, охороняють шляхи. Так, у давньоіндійській міфології бога Пушана описано як «володаря або охоронця шляху», «рятівника від помилкових шляхів». Зевса давньогрецький поет Гомер назвав «Зевс гостинний». Бога сонця Аполлона вважали охоронцем шляхів, мореплавців і подорожуючих. Аргонавтам у пошуках «золотого руна» допомагали давньогрецькі богині Гера й Афіна. Заступником мандрівників в античній міфології був Гермес.

У християнстві Святого Миколу Чудотворця вважають захисником мандрівників і мореплавців. Багато географів, країнознавців, істориків вважають, що ера подорожей почалася масовими караванними переміщеннями купців, походами завойовників. Французькі науковці Ж. Делез, Ф. Гваттарі, туристологи С. Перро та Ж.-М. Оернер [3, с.371] звернули увагу на географічні витоки теоретичних поглядів на туризм. Так, завдяки подорожам люди навчилися складати географічні карти, вимірювати морські глибини, пройдену відстань, визначати координати міст, островів, використовувати силу вітру, морських течій, споруджувати та вдосконалювати транспортні засоби (особливо кораблі), будувати дороги, створювати наукові праці про навколишній світ [2, с.30]. Мандрівники давнього світу послуговувалися картами та описами різних країн. Ці описи поділяють на країнознавчі та природно-географічні.

Накопичувала знання про подорожі та намагалася їх осмислити і українська культурна традиція того часу. Мандрівники відвідували країни Західної Європи, Близького Сходу, Центральної і Південної Азії, подорожували територією України і залишили писемні туристознавчі пам'ятки. Життєвим кредом мандрівного філософа Г. Сковороди було: «Жити — значить мандрувати». Він пішки обійшов усю Слобідську Україну, відвідав Москву, Токай (Угорщина), Братиславу, Відень, Італію та Німеччину. Свої враження від мандрівок виклав у «Розмові п'яти подорожніх про істинне щастя в житті».

Письменник В. Григорович-Барський, що провів у мандрах 24 роки свого життя і залишив щоденник під назвою «Мандри по Святих Місцях Сходу з 1723 по 1747 рік», докладно описав найвідоміші святині Сходу в Єрусалимі, Назареті, Вифлеємі, біля Мертвого моря й Тиверіадського озера, на горі Фавор, на Синаї. Географічні, історичні, етнографічні та археологічні нотатки переплітаються з розповідями про монастирі, храми, культові обряди, притулки для прочан, мощі, чудотворні ікони, переказами апокрифічних легенд [5, с.11].

Аналіз писемних історичних джерел дає підставу стверджувати, що у період пратуризму накопичення знань про подорожі відбувалось переважно в географічній науці, а їх наукове осягнення — у руслі загально-культурної і

філософської традиції. Такого висновку дійшов представник київської школи туризмології М. Цюрупа у дослідженні «Осмислення феномену подорожей та туризму в історико-філософській традиції» [6, с.71].

Із розвитком індустріального суспільства, поліпшенням шляхів сполучення, появою залізничного транспорту та пароплавства подорожі набувають форми організованого, активного відпочинку і отримують власну назву — туризм. Поступово формується наука про цю діяльність.

Література:

1. Басюк Д.І. Основи туризмології: навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2005. – 204 с.
2. Головащенко О.В. Соціально-філософський аналіз туризму та його мотивації// Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Випуск 6. – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2001. – С.29-33.
3. Квартальнов В.А. Биосфера и туризм: Глобальное взаимодействие и экология, география научных исследований территорий туристического назначения, культура мира системы трудовых миграций, педагогика, социология и стратегия управления. В 5 т. – Т.1 Теория и практика туристских исследований. – М.: Наука, 2002. – 271 с.
4. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 672 с.
5. Культура і освіта фахівців туристської сфери: сучасні тенденції та прогнози: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 жовтня 2004 р.). – К.: КУТЕП, 2005. – 654 с.
6. Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О.О.Любіцева, В.К. Бабарицька. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 335с.